

pedagog på piedestal

ALVA

så att innehållet i förskolläraryrket skulle vara normgivande för alla

R
K
I
S
LINGS

AV

... detta kan inte frikopplas från kravet på sex timmars arbetsdag för män och kvinnor. Behov av en utvecklande miljö och behov av omväxling för studier, men också familjens samarbete, ro tillgodoses då.

KUPPLAGA

DE OCH UTVIDGADE UP

änsad tid

pedag

v

ALVA

ALVA MYRDAL

... Men detta kan inte på sex timmars arbetsdag. Barnens behov av en föräldrarnas behov av förvärvsarbete, men också behov av samvaro tillgodoses då.

Ke
AA

Från leksaker till internationell utbildningspolitik. Alva Myrdals engagemang spände över breda fält. Även hennes ideal hade en paradoxal vidd och rymde både den enastående fria individen och de många människornas beroende av varandra.

TEXT Katarina Bjärvall BILD Pia Koskela

PÅ WEBBEN FINNS ett klipp där Alva Myrdal intervjuas om sin idé om storbarnkammare. Året är 1935 och den unga reformivraren tituleras "professorskan Myrdal" eftersom hennes man Gunnar Myrdal är professor i nationalekonomi. Med glad, nästan glattig röst säger hon:

– Storbarnkammare är helt enkelt en stor och härlig barnkammare som är gemensam för alla ungarna i ett hyreshus eller ett helt kvarter.

– Verkligen en mycket tilltalande idé, säger reportern.

Verkligen? Som alla debattörer med vilja att vrida utvecklingen åt ett nytt håll skaffade sig Alva Myrdal fiender.

Mot henne blev kanske tonen särskilt skarp, och privat, eftersom de förslag hon lade fram var personligt grundade. Överallt i Alva Myrdals gärning kan man, som Yvonne Hirdman gör i *Det tänkande hjärtat*, se hur hon föreslår generella och politiska lösningar på sina egna familjeproblem.

Alva Reimer föddes i Uppsala 1902. Hennes far var byggmästare och socialdemokrat medan modern var en räddhågsen hemmafru. Världslitteraturen blev Alvas tillflyktsort undan spänningarna hemma.

Sommaren 1919 bor familjen på en gård utanför Eskilstuna när tre unga män, varav en vid namn Gunnar Myrdal, rullar förbi på cykelsemester. De stannar över natten i ladan och Alva och Gunnar blir handlöst förälskade.

§

pedagog på piedestal

Under de närmaste sex decennierna stiger paret Myrdal fram som ikoner, först i svensk och sedan i internationell offentlighet. Genom otaliga biografier och andra böcker får de litterär gestalt. De bidrar själva genom att spara all sin korrespondens – från trånande kärleksbrev över sura lappar på köksbordet till storpolitiska analyser som korsade oceanerna – och donera den till Arbetarrörelsens arkiv.

Alva Reimer flyttar till Stockholm och tar en kandidatexamen i religionshistoria, nordiska språk och litteraturhistoria. Sedan hon och Gunnar gift sig fortsätter de båda, med hjälp av stipendier, sina studier i Leipzig, New York, Minneapolis och Genève. Nu fördjupar sig Alva Myrdal i pedagogik samt barn- och socialpsykologi. Hon besöker progressiva skolor, går kurser i förskolepedagogik och tar del av studier av normalkurvor och andra mätningar, influerade av naturvetenskap. I Genève studerar hon hos en av tidens mest progressiva utvecklingspsykologer, Jean Piaget. Och hon ligger i hårt. När hon kopplar av är det med kursboken *Abnormal Psychology*, berättar hon självvironiskt i ett brev.

När sonen Jan föds djupt efterlängtat 1927 känner Alva Myrdal vända inför bundenheten, något som går igen med de två döttrarna Kaj och Sissela som föds på 1930-talet. Hon och Gunnar löser det genom att i perioder, ibland årslånga, lämna barnen hos farmor eller hos en barnflicka.

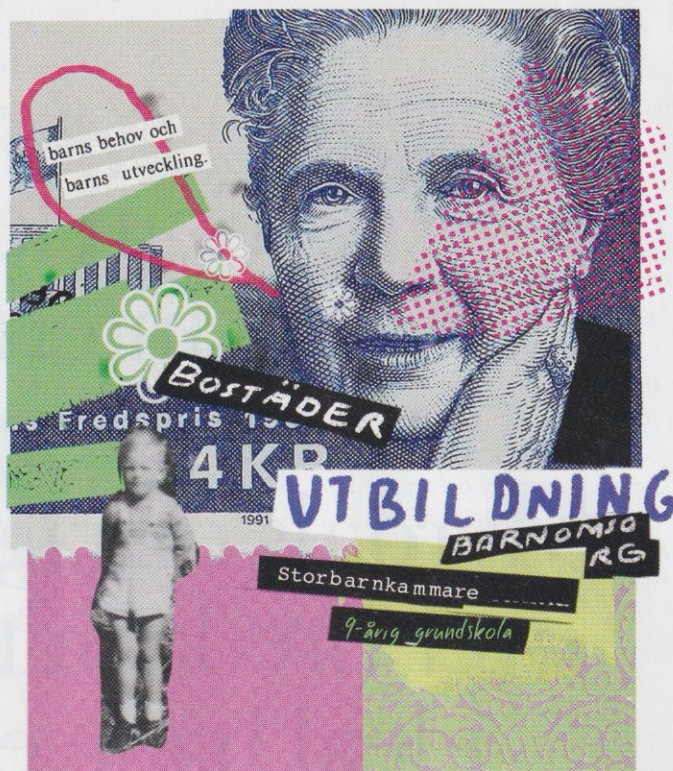
Samtidigt som hon själv bildar familj skaffar sig Alva Myrdal en skarp blick för den så kallade moderna familjen, där industrialiseringen har ersatt det gamla bondeparets gemensamma försörjningsbörda med en förvärvsarbete man, en uttråkad och underordnad fru och ett par rastlösa barn. Närmast patologisk, kallar hon denna nya familj.

Insikterna omsätter hon bland annat i den banbrytande boken *Kris i befolkningsfrågan* som hon skriver 1934 tillsammans med Gunnar. Grundfrågan är: Hur ska svenskarnas fallande födelsetal vända upp? Och den minst lika angelägna parallellfrågan: Hur ska kvinnor med fler barn få större frihet?

FATTIGDOMEN OCH TRÅNGBODDHETEN är utbredd och den etablerade uppfattningen är att ökat barnafödande förvärrar problemen. Paret Myrdal visar i stället hur en kraftfull fördelningspolitik med satsningar på bostäder, barnomsorg och utbildning kan ge svenskarna framtidstro nog att vilja bli föräldrar.

En nyckel blir skolan. Den vill, skriver Alva Myrdal, fortfarande "ge oss lydiga, oreflekterade feodalmänniskor och själviska privatkapitalister". Och det går inte an, menar hon: "Vad är det egentligen för slags människor vi behöva i det moderna samhället och som vi begära att skolan ska ge oss?"

Där frågar jag mig: Vad är samhället, om inte människorna? Men i boken *Stadsbarn* ett år senare skriver hon:

"Man måste börja anpassa samhället efter människorna." Då blir det tydligt att hon ser individerna och kollektivet som kommunicerande kärn som utvecklas i kraft av varandra.

Alva Myrdal föreslår åtgärder som ska bana väg för en ny och mer demokratisk undervisning och skola. Inte bara mindre klasser och sju obligatoriska skolår i stället för sex, utan också fler grupparbeten och mer skolning i samhällsfrågor. Plus, för högre studier, stipendier i form av bidrag som bryter klassdifferentieringen.

I *Stadsbarn* presenterar hon i detalj idén om storbarnekammaren. Tanken är att slå samman de befintliga barnkrubborna, där arbetande mödrar kunde lämna sina barn, och barnträdgårdarna, där välbeställda fruar kunde få avlastning, i en professionell pedagogisk institution tillgänglig för alla.

I storbarnekammaren är karaktärsdanning central – barnen "lär sig resignera inför hungern, till dess att måltiden kommer" – men den fria leken dominerar. Alva Myrdal myntar ordet *funktionsglädje* som betecknar barnets lycka över att upptäcka kroppens funktioner. För funktionsglädjens skull är uteplatsen och de genomtänkta leksakerna avgörande.

Varje grupp ska vara liten, med högst femton barn, och ha en egen ledsagarinna och ett eget rum. Själva storbarnekammaren kan däremot vara just stor, med gemensam föreståndarinna för alla grupper, gemensamt kök och ett stort gemensamt lekrum.

Utan tvekan har mycket förverkligats, även om det kom att dröja trettio år.

Barnsköterskorna ska vara "av en särskilt glad och munter människotyp", säger Alva Myrdal i intervjuklippet. De ska också vara skolade, och år 1936 blir hon rektor för det nystartade Socialpedagogiska seminariet på Kungsholmen i

Stockholm. Det som skiljer denna tvååriga utbildning från dem som fanns tidigare är inriktningen på psykologi och pedagogik, ämnen som Alva Myrdal själv undervisar i.

Från mitten av 1940-talet står skolfrågor i fokus för Alva Myrdal. Som en försäkring mot ett nytt krig vill hon utbilda barn och ungdomar i demokrati. Statsminister Tage Erlander utser henne till socialdemokratisk chefsideolog i en skolkommision som kommer med en rad reformförslag. Folkskola och realskola ska smältas samman i en åttaårig enhetsskola. Ämnena svenska och engelska ska få ta större plats. Undervisningen ska, i enlighet med de senaste rönen från den amerikanske pedagogen John Dewey, utgå från varje elevs engagemang. Reformerna förverkligas gradvis, mest tydligt när riksdagen 1957 beslutar om nioårig grundskola, lika för alla.

EN DEL AV Alva Myrdals pedagogiska idéer fick skarp kritik, då eller senare. Hennes likhetsfeminism och hennes vilja att befria kvinnorna från hushållsarbetet retade de delar av kvinnorörelsen som kämpade för att uppvärdera kvinnors hemarbete.

Hennes idé om att även spädbarn kunde lämnas i storbarnkamrarna väckte också protester. Här tänkte hon själv om: när anknytningspsykologin kom på bred front på 1950-talet förespråkade hon i stället en mammaledighet på ett eller ett par år. Aga dömde hon ut.

Det i efterhand kanske mest kontroversiella i Alva Myrdals gärning gäller sterilisering. 1935 hade riksdagen lagstiftat om tvångssterilisering av vissa psykiskt sjuka och förståndshandikappade. I *Kris i befolkningsfrågan* skriver paret Myrdal att lagen bör tillämpas strängt, ett ställningstagande som ser otäckt ut i ljuset av hur lagen snart kommer att användas. Till Myrdals försvar ska sägas att de betonar att sterilisering inte ska appliceras på grupper, utan bara på individer. Genetiken spelar en underordnad roll, menar de, det viktigaste är samhällsreformer mot "fysisk och psykisk mindervärdighet".

Från och med slutet av 1940-talet zoomar Alva Myrdals liv ut. Hon får FN-uppdrag i New York och Paris och sedan en

ambassadörspost i Indien, som Sveriges första kvinnliga beskickningschef. Steget dit kan tyckas långt från leksakerna, men hennes tankevärld hålls samman av tron på samarbete, rationalitet och utbildning.

Det är en politiker med dignitet som 1961 återvänder till Sverige. Som riksdagsledamot och statsråd inriktar hon sig nu på skola och familj men också på utrikespolitik. I texten *Vårt ansvar för de fattiga länderna* slår hon fast att utbildning och demokratisk fostran är vägen till ekonomisk utveckling. Det är, som Yvonne Hirdman påpekar, inte självklart på den tiden. Hon utses till Sveriges representant vid de pågående globala nedrustningsförhandlingarna och hennes bok *Spelet om nedrustningen* renderar henne 1982 Nobels fredspris tillsammans med den mexikanska förhandlaren García Robles.

Strax innan hon får Nobelpriset har den första delen i Jan Myrdals självbiografiska barndomsskildring *Barndom* kommit ut. Han framställer modern som känslokall och hycklande. Själv tiger hon medan Gunnar, gammal och sjuk, felsöker sonens böcker. Efter hennes död 1986 anstränger sig de båda döttrarna för att ärerädda henne med egna verk.

Det som går igen i alla tre barnens böcker om sin mor är, noterar Yvonne Hirdman, hennes kluvna förhållande till närhet och distans. Och det är kanske grundkonflikten i det moderna projektet: spänningen mellan närhet och distans som omförhandlas när kvinnan ska förvärvsarbeta, mannen inta en mer omsorgsfull roll och barnen fostras till självständighet.

Alva Myrdals idévärld kan tyckas motsägelsefull. Hon talade sig varm för barns rätt att stöka till men var perfektionist när det gällde det egna hemmet, hon förespråkade sex timmars arbetsdag men arbetade ofta själv det dubbla. Det är sådana paradoxer som ryms i varje människa, bara mer dolt.

Hela hennes gärning inom pedagogik och psykologi syftar till att belysa paradoxer och dilemman. Motsägelserna i hennes liv kan därför ses som illustrationer av just hur komplext det är att vara människa. Hon sade aldrig att det skulle vara enkelt.

Katarina Björvall är frilansjournalist.
pedagogiska.magasinet@lararforbundet.se

ALVA MYRDAL

Alva Myrdal, född 1902, lade som stridbar debattör och utredare en visionär grund för den moderna förskolan och skolan. Med kunskaper hämtade från bland annat progressiv amerikansk pedagogik, presenterade hon 1935 idén om en förskola, kallad storbarnkammare, för barn i städerna. På 1940-talet presenterade hon idéer om demokratisering av skolan, förslag som gradvis förverkligades. Senare gjorde hon karriär som socialdemokratisk politiker och diplomat och belönades 1982 med Nobels fredspris.

ATT LÄSA

Sissela Bok *Alva – ett kvinnoliv*,
Albert Bonniers förlag 1987
Kaj Fölster *De tre löven*, Albert
Bonniers förlag 1992
Yvonne Hirdman *Det tänkande
hjärtat*, Ordfront 2007
Alva Myrdal *Riktiga leksaker*,
Stockholms stad 2012

Alva Myrdal *Stadsbarn*,
Stockholms stad 2012
Alva Myrdal och Gunnar Myrdal
Kris i befolkningsfrågan,
Stockholms stad 2012
Jan Myrdal *Barndom*, Norstedts 1982
Kerstin Vinterhed *Kärlek i
tjugonde seklet*, Atlas 2003

Tidigare pedagogporträtt, av Lev Vygotskij, Ellen Key, N F S Grundtvig, Maria Montessori, Paulo Freire, Johan Amos Comenius och Janusz Korczak, finns att läsa på pedagogiskamagasinet.se, sök på »pedagog på piedestalk«.